

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова приймальної комісії,
ректор Мелітопольського
державного педагогічного
університету імені Богдана
Хмельницького

Наталія Фалько

« _____ 2024 року

**ПРОГРАМА СПІВБЕСІДИ
З ГЕОГРАФІЇ**

для здобуття ступеня бакалавра на основі ПЗСО та НРК5

Програма співбесіди з географії для здобуття ступеня бакалавра на основі ПЗСО та НРК5 / Уклад. : О.С. Арабаджи, О.З. Байтеряков, С.В. Гришко, О.М. Левада, Л.А. Прохорова, Т.В. Зав'ялова, О.В. Непша. Запоріжжя : МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2024. 24 с.

Програма співбесіди з географії для здобуття ступеня бакалавра на основі ПЗСО та НРК5 передбачає перевірку загальнотеоретичної і практичної підготовки випускників загальноосвітніх навчальних закладів

ВСТУП

Програма співбесіди з географії спрямована на виявлення професійної компетентності абітурієнтів. Пріоритетною метою вивчення географії є формування географічної картини світу. Загальноосвітня цінність географії полягає у формуванні світоглядного розуміння природи Землі, її географічної оболонки як природного та природно-техногенного середовища, в якому існує людина. Географічна освіта спрямована на формування просторового уявлення про земну поверхню та розвиток умінь усвідомлено орієнтуватися в соціально-економічних, суспільно-політичних та екологічних подіях, що відбуваються у державі та світі.

Географія є не тільки джерелом нових відомостей про Землю, а й основою для формування гуманістичного світогляду, виховання дбайливих господарів, любові до рідного краю, набуття умінь і навичок адаптації до навколишнього середовища, адекватної поведінки в ньому.

Вступні випробування проходять відповідно Правил прийому та «Положення про Приймальну комісію».

ЗАГАЛЬНІ ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНІ ВИМОГИ ДО ВСТУПНИКІВ для здобуття ступеня бакалавра на основі ПЗСО та НРК5

Вступник під час співбесіди повинен показати належний рівень опанування наступних:

загальних компетентностей:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатність до навчання та самонавчання;
- здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях;
- здатність планувати та управляти часом;
- здатність спілкуватися рідною мовою як усно, так письмово;
- знання та розуміння предметної області та розуміння професії;
- навички використання інформаційних і комунікаційних технологій;
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- здатність бути критичним і самокритичним;
- обізнаність у власних сильних і слабких сторонах, здатність до самоаналізу та самоконтролю;
- здатність до адаптації та дії в новій ситуації;
- здатність генерувати нові ідеї (креативність);
- здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми;
- здатність приймати обґрунтовані рішення;

- здатність працювати в команді;
- навички міжособистісної взаємодії;
- цінування та повага до різноманітності та мультикультурності;
- здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів);
- визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків;
- прагнення до збереження навколишнього середовища;
- здатність діяти соціально відповідально та громадянськи свідомо.

фахових компетентностей:

- знання основних географічних понять, закономірностей розвитку, взаємозв'язків у природі, розміщення населення і господарства на різних територіях, формування материків, океанів та їх частин у відповідності з природними та соціально-економічними чинниками; природу, населення і господарство України; економічну і соціальну географію світу; природокористування та навколишнє середовище;
- уміння використовувати різні джерела географічної інформації – картографічні, статистичні, геоінформаційні технології для пошуку, інтерпретації та демонстрації різноманітних географічних даних і формування на цій основі однієї з ключових компетенцій – інформаційної;
- уміння застосовувати географічні знання для пояснення та оцінки географічних процесів і явищ;
- уміння розвивати пізнавальний інтерес, інтелектуальні і творчі здібності у процесі географічних спостережень, розв'язання проблемних завдань, самостійного набуття нових знань з географії;
- здатність використовувати географічні знання та вміння у повсякденному житті для адекватної соціально-відповідальної поведінки в навколишньому середовищі, його збереження, адаптації до умов проживання на певній території; самостійного оцінювання рівня впливу людини на природу, безпеки довкілля як сфери життєдіяльності людини; розв'язання конкретних практичних завдань;
- володіння екологічною культурою, любові до свого народу, місцевості проживання, справжніх патріотів своєї держави, толерантного ставлення до інших народів, поваги до природних і культурних цінностей різних регіонів та країн світу.

СТРУКТУРА І ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ КОРОТКИЙ ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ, ЩО ВІНОСИТЬСЯ НА СПІВБЕСІДУ З ГЕОГРАФІЇ

ЗАГАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ

Географія – наука про природу Землі та її різноманітність, про населення і його господарську діяльність, про взаємодію природи і людства в межах всієї планети.

Джерела географічних знань, методи географічних досліджень. Значення географічних знань та вмінь.

Основні друковані та електронні джерела географічної інформації, їх значення.

Стародавня епоха пізнання Землі. Як люди уявляли Землю в давнину. Поява географічної літератури і карт. Спеціальне навчання географії. Карта світу Птолемея. Глобус Бехайма. Географія середньовіччя. Подорожі Марко Поло та Ібн Баттута. Розвиток країнознавства і картографії. Перші географічні відомості про українські землі.

Епоха Великих географічних відкриттів. Подорожі португальців, їх роль у відкритті нових земель (Генріх Мореплавець. Бартоломеу Діаш).

Відкриття Америки Х. Колумбом. Перша кругосвітня подорож Ф. Магеллана. Походи піратів, їх негативні наслідки та географічне значення. Відкриття південного материка (А. Тасман). Походи землепрохідців.

Географія Нового часу. Кругосвітні експедиції (Дж. Кук, І. Крузенштерн і Ю. Лисянський). Діяльність географічних товариств в різних країнах світу.

Сучасні географічні дослідження. Освоєння полярних широт (Р. Пірі, Р. Амундсен, О. Шмідт). Міжнародні дослідження Землі в ХХ на початку ХХІ ст. Вітчизняні вчені географи (С. Рудницький, П. Тутковський, К. Воблий, К. Геренчук).

Способи зображення Землі. Зображення Землі на глобусі, плані, карті, аерофотознімку, космічному знімку.

План, його основні ознаки, масштаб, умовні знаки, особливості створення, практичне значення.

Кarti, різноманітні способи картографічного зображення. Картографічні спотворення. Класифікація карт за масштабом. Види масштабів. Визначення напрямів на місцевості, плані і карті. Орієнтування на місцевості. Поняття про азимут.

Градусна сітка на глобусі й географічній карті. Поняття про географічні координати. Правила відліку географічної широти і довготи.

Географічні координати свого населеного пункту.

Зображення нерівностей земної поверхні на плані та карті: відносна висота і абсолютна висота точок місцевості. Зображення нерівностей поверхні місцевості горизонталями. Шкала висот і глибин.

Географічна оболонка та її складові. Літосфера. Внутрішня будова Землі. Поняття «земна кора», «літосфера». Будова земної кори та її склад. Типи земної кори.

Внутрішні процеси, що зумовлюють зміни земної кори. Рухи земної кори. Землетруси. Вулканізм і вулкани. Джерела, гейзери.

Літосферні плити, їх рухи Стійкі і рухомі ділянки земної кори. Сейсмічні пояси Землі.

Походження материків і океанів. Геологічний час.

Зовнішні процеси, що зумовлюють зміну земної кори: робота вітру, текучих і підземних вод, морів та льодовиків.

Основні форми рельєфу Землі: гори і рівнини. Форми рельєфу суходолу. Рельєф дна Світового океану. Зміна гір та рівнин під впливом внутрішніх та зовнішніх процесів. Охорона унікальних форм рельєфу та надр Землі.

Атмосфера. Атмосфера, її склад та будова. Температура земної поверхні та повітря, її зміни з висотою, розподіл залежно від кута падіння сонячних променів Теплові пояси Землі.

Атмосферний тиск і вітер. Постійні та змінні вітри. Основні пояси атмосферного тиску на Землі. Рух повітря, закономірності переміщення повітряних мас, циклони та антициклони. Вимірювання атмосферного тиску.

Вітер: причини виникнення, напрямки, сила, швидкість вітру, їх визначення сучасними приладами й на око (візуально). Місцеві вітри.

Водяна пара, вологість повітря. Види опадів та закономірності їх розподілу на земній кулі. Карта розподілу опадів.

Погода, її елементи, типи, зміна в часі.

Клімат Землі, фактори його формування. Кліматичні пояси і головні типи клімату Землі: екваторіальний, тропічний, помірний, полярний. Зміни клімату. Вплив людини на атмосферу і клімат.

Охорона атмосфери: причини і наслідки забруднення атмосферного повітря, способи очищення повітря.

Гідросфера. Гідросфера, її основні частини. Загальна кількість води на Землі, її розподіл між частинами гідросфери.

Світовий океан та його частини: океани, моря, затоки, протоки. Острови в океані. Властивості вод Світового океану.

Рух води в океані. Вітрові хвилі, припливи, відпливи, цунамі, течії. Закономірності поширення течій в океанах.

Багатства вод Світового океану. Океан та людина.

Води суходолу. Річкова система, річковий басейн, вододіл. Елементи річкової долини. Пороги і водоспади. Живлення та режим річок, робота річок.

Озера, озерні улоговини та їх утворення. Штучні водойми: канали, водосховища, ставки. Болота, їх типи, поширення.

Льодовики, особливості їх утворення та поширення. Льодовики – багаторічні природні скупчення льоду. Особливості утворення і поширення льодовиків.

Багаторічна мерзлота – підземне зледеніння. Утворення і поширення багаторічної мерзлоти.

Підземні води, їх типи, умови їх утворення і залягання в земній корі. Термальні і мінеральні води. Використання вод суходолу людиною.

Біосфера. Складові біосфери. Географічні закономірності поширення ґрунтів, рослин і тварин. Вплив господарської діяльності людини на ґрунтовий та рослинний покриви, тваринний світ суходолу і океану. Охорона біосфери.

Географічна оболонка. Географічна оболонка, її властивості. Загальні закономірності географічної оболонки: цілісність, кругообіг речовини та енергії, ритмічність, зональність. Взаємодія компонентів географічної оболонки. Взаємодія атмосфери, океану та суходолу, її наслідки. Поняття про природні комплекси. Природні комплекси (ландшафти) як наслідок взаємозв'язків компонентів природи. Географічні пояси та природні зони.

Екологічні проблеми географічної оболонки.

Планета людей. Кількість і розміщення населення Землі. Зміна кількості населення впродовж історичного часу, причини цих змін. Густота населення Землі. Розміщення населення. Найбільш заселені території земної кулі. Людські раси, рівність рас.

Народи і держави. Найбільш чисельні народи світу. Найбільші держави та держави-сусіди України на політичній карті світу. Дослідження М.М. Міклухо-Маклая. Найчисельніші народи світу.

Населені пункти. Свій населений пункт, господарська діяльність і побут населення, тип житла, традиційні промисли.

Людина і географічна оболонка. Зміни природи під впливом господарської діяльності людини.

Види господарської діяльності людей. Зміни компонентів природи в результаті діяльності людей. Зміни природних комплексів Землі.

Населення і природокористування. Використання природних багатств, проблема їх вичерпності. Населення і навколишнє середовище, проблеми його забруднення і охорони.

ГЕОГРАФІЯ МАТЕРИКІВ І ОКЕАНІВ

Предмет вивчення «Географії материків і океанів». Джерела географічних знань. Методи географічних досліджень. Класифікація карт за охопленням території, змістом і за призначенням. Тематичні карти і робота з ними.

Форма і рухи Землі. Куляста форма Землі та її географічні наслідки. Розміри планети, їх вплив на величину географічної оболонки та просторові масштаби процесів, що відбуваються в ній. Рухи Землі, їх наслідки: добова і річна ритміка в географічній оболонці, час.

Материки та океани – великі природні комплекси географічної оболонки. Співвідношення і розподіл на Землі материків та океанів. Походження материків та океанічних западин. Материки і частини світу.

Головні особливості природи Світового океану. Рельєф дна Світового океану – результат переміщення літосферних плит. Водні маси (поверхневі і підводні), їх властивості, географічне поширення. Течії у світовому океані.

Закономірності поширення життя у Світовому океані. Океан і людина. Роль Світового океану у життєдіяльності людини.

Тихий океан. Загальні відомості. Тихий океан – найбільший океан Землі. Географічне положення. Історія дослідження. Особливості будови дна океану.

Кліматичні пояси і типи клімату. Течії. Органічний світ і закономірності його поширення. Багатства Тихого океану. Проблема забруднення вод океану. Вплив Тихого океану на природу сусідніх материків і життєдіяльність людей.

Океанія. Особливості фізико-географічного положення. Острови, їх походження. Заселення Океанії. Сучасне населення і країни в Океанії. Екологічні проблеми.

Атлантичний океан. Особливості географічного положення та кордони океану. Спільні та відмінні риси в географічному положенні Атлантичного і Тихого океанів. Дослідження Атлантичного океану. Будова та рельєф дна.

Кліматичні пояси, типи клімату. Водні маси. Органічний світ. Природні багатства океану. Вплив Атлантичного океану на природні особливості сусідніх материків і життєдіяльність населення. Проблема забруднення вод.

Індійський океан. Особливості географічного положення. Спільні та відмінні риси в географічному положенні Індійського і Тихого океанів. Дослідження Індійського океану.

Рельєф дна. Особливості природи океану: високі температура і солоність вод, система морських течій. Своєрідність органічного світу. Природні багатства. Вплив океану на природу материка в прибережній частині.

Види господарської діяльності в океані. Вплив Індійського океану на природні особливості сусідніх материків і життєдіяльність населення. Охорона природи океану.

Північний Льодовитий океан. Загальні відомості. Північний Льодовитий океан – найменший океан на Землі. Географічне положення. Дослідження океану та Арктики в цілому. Особливості рельєфу дна. Клімат океану в зв'язку із розташуванням океану у високих широтах. Течії. Льодовий режим. Своєрідність органічного світу. Вплив Північного Льодовитого океану на природні особливості сусідніх материків і життєдіяльність населення Проблеми охорони природи океану.

Материки. Африка. Особливості географічного положення материка, елементи берегової лінії. Дослідження та освоєння Африки.

Геологічна будова. Східно-Африканські розломи земної кори. Рельєф материка: рівнини, гори, плоскогір'я, нагір'я. Закономірності розміщення корисних копалин.

Загальні особливості клімату. Кліматичні пояси і типи клімату.

Води суходолу: головні річкові системи, озера, підземні води, їх гідрологічні особливості, значення для природи та населення.

Специфічність ґрунтово-рослинного покриву і тваринного світу. Природні зони, закономірності їх розміщення. Національні парки. Стихійні явища природи. Екологічні проблеми.

Населення. Сучасна політична карта Африки. Головні держави. Зв'язки України з країнами африканського континенту.

Австралія. Австралія – найменший материк Землі. Загальні відомості. Своєрідність географічного положення материка. Історія відкриття і дослідження. Геологічна будова. Форми рельєфу та корисні копалини Австралії, їх порівняння з Африкою.

Загальні особливості клімату. Сухість клімату, її основні причини. Кліматичні пояси та типи клімату Австралії. Води суходолу.

Особливості ґрунтово-рослинного покриву і тваринного світу, його своєрідність і унікальність. Природні зони. Зміна природи людиною.

Населення, його склад та розміщення. Австралійський Союз – єдина держава на материку. Україна і Австралія.

Південна Америка. Загальні відомості. Особливості географічного положення. Дослідження і освоєння материка.

Геологічна будова. Основні форми рельєфу Південної Америки. Закономірності поширення родовищ корисних копалин.

Своєрідність клімату у зв'язку з рухами повітряних мас. Південна Америка – найвологіший материк світу. Кліматичні пояси і області. Вплив клімату на формування і розподіл вод суходолу.

Води суходолу. Найбільші річкові системи.

Своєрідність органічного світу материка. Природні зони. Висотна поясність в Андах. Зміна природних комплексів людиною. Сучасні екологічні проблеми.

Населення, його расовий склад та розміщення. Походження та формування сучасного населення Південної Америки. Політична карта. Основні держави. Україна і країни Південної Америки.

Антарктида. Антарктида й Антарктика. Особливості водних мас Південного океану. Антарктида – льодовий материк планети. Загальні відомості. Своєрідність географічного положення материка, його розміри. Відкриття Антарктиди та сучасні наукові дослідження материка.

Міжнародне співробітництво у вивченні Антарктики й охороні її природи. Українська дослідна станція «Академік Вернадський».

Будова поверхні. Лід Антарктиди, підлідний рельєф.

Кліматичні умови. Антарктида – найхолодніший материк Землі.

Рослинність і тваринний світ. Природні багатства Антарктиди, проблеми їх використання.

Північна Америка. Загальні відомості. Своєрідність природи материка, пов'язана з його географічним положенням. Історія відкриття та освоєння Північної Америки.

Геологічна будова та рельєф, їх порівняння з Південною Америкою. Роль вулканізму та давнього зледеніння у формуванні сучасного рельєфу. Корисні копалини, закономірності їх поширення.

Чинники формування клімату Північної Америки. Кліматичні пояси і типи клімату.

Води суходолу. Основні річкові системи. Великі озера, їх походження.

Рослинність і тваринний світ. Особливості природної зональності материка. Висотна поясність Кордильєр.

Приклади впливу діяльності людини на природу. Стихійні явища природи та їх наслідки. Заповідники і національні парки.

Населення. Його расовий і етнічний склад. Особливості заселення Північної Америки. Політична карта. Держави. Зв'язки України з країнами Північної Америки.

Євразія. Євразія – найбільший материк Землі. Фізико-географічне положення материка, його розміри. Особливості берегової лінії Євразії. Історія відкриття і дослідження окремих регіонів материка.

Відмінність Євразії за геологічною будовою від інших материків. Давні материкові зледеніння. Сейсмічно активні області.

Найбільші рівнини і гори Євразії. Відмінності у рельєфі різних частин материка. Корисні копалини, особливості їх походження.

Особливості формування клімату. Кліматичні пояси і типи клімату Євразії, їх порівняння з Північною Америкою. Особливості прояву кліматотвірних чинників у зв'язку з географічним положенням та розмірами материка.

Внутрішні води, їх розподіл. Найбільші річки та озера Євразії. Основні типи живлення і режиму річок. Зміна стану водойм під впливом господарської діяльності. Багаторічна мерзлота. Сучасне зледеніння.

Природні зони. Особливості їх розміщення на території материка. Ґрунти, рослинність і тваринний світ природних зон Євразії. Висотна поясність у горах материка Зміна природи людиною. Охорона природних комплексів Євразії.

Населення. Расовий та етнічний склад. Розміщення населення на материку. Сучасна політична карта Євразії. Найбільші держави країни. Україна серед держав Євразії.

Взаємодія людини і природи. Природні ресурси материків і океанів, їх класифікація. Використання природних ресурсів, наслідки природокористування. Зміна взаємозв'язків між компонентами природи під впливом господарської діяльності людини. Порушення рівноваги в природі. Антропогенні природні комплекси.

Екологічні проблеми материків і океанів. Комплексна проблема забруднення навколишнього середовища. Види забруднення, їх основні джерела надходження.

Необхідність міжнародного співробітництва у вирішенні екологічних проблем. Міжнародні організації з охорони природи.

ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ

Фізична географія України, предмет і методи досліджень. Формування території України. Сучасний адміністративно-територіальний устрій.

Україна та її географічні дослідження. Фізико-географічне положення України. Крайні точки і розміри території. Географічне положення, кордони. Географічний центр України. Розташування території України стосовно годинних поясів.

Джерела географічної інформації. Експедиційні і стаціонарні дослідження природних умов і природних ресурсів. Туристичні подорожі, екскурсії, краєзнавчі пошуки. Музейні експозиції, виставки.

Географічні енциклопедії, довідники, словники, календарі. Географічні періодичні видання. Географічні описи в мистецьких творах, засобах масової інформації, в тому числі аудіовізуальних та ін.

Карти – джерела географічних знань, їх зміст і призначення. Картографічні проєкції, спотворення площ, форм, кутів, відстаней. Способи зображення географічних об'єктів та явищ на картах. Види карт. Топографічні карти та їх

практичне використання. Визначення за картами напрямків, відстаней та висот на місцевості.

Географічні атласи. Електронні карти і атласи.

Географічні дослідження на території України. Географічні відомості про територію України у античних географів «Повісті минулих літ», літописах. Перші карти України. Дослідження природних умов і природних ресурсів України у XVIII-XIX ст. Географічні дослідження України в XX ст.

Роль у вивченні природи та господарства України В. Вернадського, П. Тутковського, С. Рудницького, Г. Висоцького, П. Погребняка, Б. Срезневського, В. Бондарчука, В. Кубійовича та ін.

Сучасні географічні дослідження. Українське географічне товариство.

Загальна характеристика природних умов і природних ресурсів України. Тектонічні структури. Тектонічна карта України. Характеристика основних тектонічних структур. Взаємозв'язок основних форм рельєфу з тектонічними структурами.

Геологічна будова. Геологічна карта України. Вік і поширення гірських порід. Геохронологічна таблиця. Зміна природних умов території України в архейську, протерозойську, палеозойську, мезозойську, кайнозойську ери.

Рельєф. Геоморфологічна будова. Фізична карта України. Загальний план будови поверхні, простягання низовин, височин, гір, річкових долин. Закономірності поширення основних форм рельєфу і типів рельєфу.

Мінерально-сировинні ресурси. Різноманітність і багатство мінерально-сировинних ресурсів, їхній зв'язок із геологічною будовою. Закономірності поширення корисних копалин.

Паливні корисні копалини. Перспективні нафтогазоносні райони. Основні родовища нафти і газу. Родовища горючих сланців і торфу.

Рудні корисні копалини. Родовища залізної, марганцевої, уранових руд.

Золоторудні райони України. Нерудні корисні копалини. Родовища нерудної сировини, дорогоцінного каміння.

Мінеральні води і грязі. Господарська оцінка мінерально-сировинних ресурсів, основні шляхи їх раціонального використання і охорони.

Кліматичні умови та ресурси. Загальна характеристика клімату України. Основні кліматичні чинники: сонячна радіація, циркуляція атмосфери; підстильна земна поверхня. Взаємодія чинників кліматоутворення.

Кліматичні карти. Основні кліматичні показники.

Кліматичні ресурси. Погода і небезпечні погодні явища. Прогноз погоди. Синоптична карта. Метеорологічні станції, бюро погоди, гідрометеорологічна служба України. Вплив погодно-кліматичних умов на здоров'я і господарську діяльність людини.

Внутрішні води. Поверхневі води. Основні річкові басейни та їх характеристика. Характер гідрографії і водного режиму річок.

Річкові системи Дніпра, Сіверського Дінця, Південного Бугу, Дністра, Дунаю, Тиси. Канали: Сіверський, Донець-Донбас, Дніпро-Кривий Ріг, Дніпро-Донбас, Північно-Кримський.

Озера і лимани; їх типи; особливості гідрологічного режиму. Водосховища. Підземні води. Основні артезіанські басейни України.

Болота, їх типи і поширення. Причини заболочення. Водний баланс і водні ресурси України, шляхи їх раціонального використання і охорони.

Ґрунти і земельні ресурси. Умови ґрунтоутворення, основні генетичні типи ґрунтів, закономірності їх поширення.

Карта ґрунтів України. Земельні ресурси України.

Основні заходи з раціонального використання і охорони земельних ресурсів.

Рослинний покрив. Різноманітність видового складу, закономірності поширення рослинності. Широтна зональність і висотна поясність рослинного покриву. Червона книга України.

Вплив господарської діяльності на рослинність. Рослинні ресурси, їх охорона і відтворення.

Тваринний світ. Різноманітність видового складу тварин. Вплив людини на тваринний світ. Тварини занесені до Червоної книги України. Тваринні ресурси України, заходи по їх відтворенню і охороні.

Ландшафти і фізико-географічне районування. Природно-територіальні комплекси. Природно-територіальні комплекси (ПТК), взаємодія факторів і компонентів, що їх формують.

Ландшафти та їх класифікація. Вплив господарської діяльності людини на ландшафти

Фізико-географічне районування. Поняття фізико-географічного районування. Карта фізико-географічного районування України. Наукове і практичне значення природного районування.

Зона мішаних і широколистяних лісів. Географічне положення, межі і розміри. Характерні риси природних комплексів. Сучасні ландшафти. Природоохоронні території.

Зона лісостепу. Географічне положення, межі, розміри. Характерні риси природних комплексів та ресурсів. Несприятливі природні процеси. Поділ на природні країни. Природоохоронні території.

Зона степу. Географічне положення, межі розміри. Головні риси природних умов. Поділ на підзони. Несприятливі природні процеси. Природоохоронні території.

Українські Карпати. Географічне положення, межі і розміри. Загальні риси природних умов. Висотна пояси́сть ландшафтів. Стихійні природні явища і процеси. Поділ на природні області. Природоохоронні території. Основні заходи щодо раціонального використання та охорони природних умов і природних ресурсів.

Кримські гори. Географічне положення, межі, розміри. Особливості природних умов і ресурсів. Неприятливі природні процеси. Поділ на природні області. Природоохоронні території. Основні заходи щодо раціонального використання та охорони природних умов і природних ресурсів.

Природні комплекси морів, що омивають Україну. Фізико-географічна характеристика природних комплексів Чорного та Азовського морів. Проблеми використання і охорони їх вод.

Використання природних умов і природних ресурсів та їх охорона. Геоекологічна ситуація в Україні. Поняття «геоекологічна ситуація». Основні забруднювачі навколишнього середовища.

Аварія на Чорнобильській АЕС і стан навколишнього середовища.

Вплив геоекологічної ситуації на населення в Україні.

Законодавство про екологічну ситуацію в Україні.

Використання і охорона природних умов і природних ресурсів. Законодавчі акти про природно-заповідний фонд України. Природно-заповідний фонд. Національна екологічна мережа України.

Моніторинг навколишнього середовища в Україні. Основні заходи щодо раціонального використання і охорони навколишнього середовища в Україні.

ЕКОНОМІЧНА І СОЦІАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ

Предмет економічної і соціальної географії України, актуальність курсу.

Економічна і соціальна географія в системі географічних дисциплін і наук. Зв'язок економічної і соціальної географії з іншими науками. Вітчизняні вчені економ-географи.

Україна на карті світу Економіко-географічне положення України. Місце України на політичній карті Європи і світу. Економіко-географічне положення України. Значення транзитних перевезень. Геополітичне положення, його позитивні і негативні риси.

Адміністративно-територіальний устрій. Українські історичні землі. Історико-географічний огляд адміністративно-територіального поділу України. Сучасний адміністративно-територіальний поділ і його характеристика. Оцінка адміністративно-територіального поділу, сучасні зміни.

Населення України. Кількість, розміщення і густота населення, його вікова і статева структура. Відомості про кількість населення в давні часи. Кількість і

густота населення, її територіальні відмінності. Поняття «природний рух населення». Природний рух населення України. Порівняння показників природного руху населення України і країн Західної Європи. Географія природного руху населення в Україні. Причини погіршення демографічної ситуації. Депопуляція.

Механічний рух (міграції) населення. Поняття «еміграція»», «імміграція», «міграція», «сальдо міграції». Внутрішні і зовнішні міграції. Міграційні процеси в Україні, їх інтенсивність і географія.

Статеві-віковий склад населення, його наслідки.

Національний та етнічний склад населення. Історія формування української нації. Національний склад населення України та окремих регіонів. Уявлення про політичну націю, корінні народи і національні меншини. Етнографічні групи українців.

Українська діаспора та її географія. Розширення зв'язків із українцями зарубіжжя. Духовна культура українського народу (мова, культура, освіта, обряди і звичаї, релігія).

Системи розселення і розвиток поселень. Міське і сільське населення. Типи населених пунктів. Урбанізація. Територіальні відмінності в рівнях урбанізації у різних регіонах України. Субурбанізація. Система міського розселення України. Міські агломерації. Столиця держави та її значення. Типи міст за розмірами та за функціями.

Сільське розселення і його географія. Типи сільських поселень, особливості їх розміщення. Соціальні проблеми сільського населення, шляхи їх вирішення

Трудові ресурси і зайнятість населення. Поняття «трудові ресурси», «економічно активне населення», «зайнятість населення». Трудові ресурси України та їх географія, порівняння з іншими країнами. Проблеми зайнятості населення.

Господарство. Загальна характеристика господарства України. Поняття про господарство і національний господарський комплекс. Сучасні зміни в господарському комплексі країни. Галузева структура господарства. Поняття «галузь» і «міжгалузевий комплекс». Інфраструктура, її види. Розвиток ринкової інфраструктури в Україні. Сучасна організація виробництва і типи підприємств за формами власності в Україні. Поняття про територіальну структуру господарства.

Економічний потенціал України. Складові економічного потенціалу країни. Показники соціально-економічного розвитку. Валовий національний продукт, національний доход. Показники якості життя.

Проблеми сталого розвитку України.

Промисловість: загальна характеристика. Промисловість як сфера матеріального виробництва. Місце і роль у господарстві України. Загальні показники розвитку промисловості на сучасному етапі. Структурно-виробничі та особливості розміщення промисловості України Реструктуризація промисловості, шляхи підвищення економічної ефективності національної промисловості, конкурентоспроможності її продукції.

Паливна промисловість. Галузева структура паливної промисловості. Сировинна база. Вугільна промисловість. Нафтова промисловість. Нафтопереробна промисловість. Газова промисловість. Торф'яна, горючесланцева промисловість.

Електроенергетика. Електроенергетики як складова ПЕК України, її значення. Основні типи електростанцій та найважливіші ЛЕП. Використання традиційних і нових способів одержання енергії. Екологічні проблеми електроенергетики. Енергосистема. Споживання енергії. Енергозбереження.

Металургійна промисловість. Чорна металургія. Сировинна база. Географія видобутку залізної і марганцевої руди, вогнетривких глин, флюсових вапняків. Фактори розміщення. Основні райони галузі та найбільші підприємства. Обсяг виробництва продукції чорної металургії. Роль чорної металургії у формуванні експорту країни. Проблеми і перспективи розвитку чорної металургії.

Кольорова металургія. Склад і сировинна база. Фактори і райони розміщення підприємств галузі. Проблеми і перспективи розвитку галузі.

Машинобудування і металообробка. Роль машинобудування у господарстві держави. Обсяги виробництва продукції машинобудування за роки незалежності. Структура галузі. Міжгалузеві та внутрішньогалузеві зв'язки. Фактори розміщення: наукоємні, трудомісткі і металомісткі галузі.

Географія важкого, сільськогосподарського, транспортного, електротехнічного машинобудування, приладобудування, верстатобудування, виробництва устаткування для різних галузей народного господарства. Найбільші центри.

Формування нових центрів, технополісів. Проблеми і перспективи розвитку та розміщення підприємств галузі в нових економічних умовах.

Хімічна промисловість. Поняття про хімічну промисловість, її галузева структура. Природно-сировинна база хімічної промисловості і використання відходів.

Географія окремих галузей хімічної промисловості. Проблеми розвитку і розміщення галузі.

Лісова і деревообробна промисловість. Структура та значення галузі, особливості її розміщення. Основні райони заготівлі лісу, проблеми відтворення

і раціонального використання лісових ресурсів. Лісопильне виробництво. Деревообробна промисловість. Целюлозно-паперове і лісохімічне виробництво. Проблеми й перспективи розвитку галузі.

Промисловість будівельних матеріалів. Галузева структура. Фактори розвитку і розміщення. Сировинна база. Географія галузей цементної промисловості, підприємств з виробництва залізобетонних конструкцій та виробів, стінових матеріалів, легких заповнювачів, скла, облицювальних матеріалів, будівельної кераміки. Промисловість нерудних матеріалів. Проблеми й перспективи розвитку галузі.

Легка промисловість. Художні промисли. Галузева структура. Фактори розміщення. Географія текстильної промисловості (бавовняної, вовняної, лляної і шовкової), швейної та трикотажної промисловості. Шкіряно-взуттєва промисловість. Проблеми і перспективи розвитку галузі.

Народні традиції художніх промислів, їх зародження і розвиток. Основні центри виробництва художніх промислів. Виробництва, що виникли на базі художніх промислів.

Харчова промисловість. Галузевий склад харчової промисловості. Фактори розміщення галузей, їх географія. Проблеми і перспективи розвитку харчової промисловості.

Сільське господарство. Галузева структура сільського господарства. Значення сільського господарства в економіці держави та в формуванні її експорту. Зв'язок сільського господарства з іншими галузями. Природно-географічні фактори розвитку сільського господарства. Сільськогосподарські угіддя, їх структура. Меліорація земель. Галузева структура і виробничі особливості рослинництва. Географія зернового господарства, технічних культур, картоплярства, овочівництва та плодівництва.

Тваринництво, його структура та географія. Розвиток кормової бази тваринництва. Рибне господарство.

Зональна спеціалізація сільського господарства. Гірські регіони. Приміські сільськогосподарські райони.

Аграрні реформа в Україні, їх соціальне і економічне значення.

Транспорт. Роль транспорту в розвитку господарства країни та в міжнародних перевезеннях. Види транспорту.

Залізничний транспорт, його роль у перевезенні вантажів. Залізнична мережа України. Географія залізничних вантажо- та пасажиропотоків. Залізничні вузли.

Водний транспорт. Історія українського морського флоту. Морські порти і географія перевезень. Каботаж. Роль морського транспорту в міжнародних зв'язках.

Географія річкового транспорту. Річкові порти. Міждержавні перевезення по Дунаю та інших річках.

Автомобільний транспорт, його недоліки та переваги. Найважливіші автомагістралі.

Повітряний транспорт, його значення в міждержавних перевезеннях. Спеціалізація повітряних перевезень.

Трубопровідний транспорт. Географія нафто- і газопроводів. Транзитні транспортування нафти і газу.

Рівень забезпеченості різних районів країни транспортними магістралями. Міжнародні транспортні коридори. Транзитні перевезення. Проблеми і перспективи розвитку транспорту.

Соціальна сфера. Галузі соціальної сфери (сфера послуг, виробництво товарів народного споживання, доходи і рівень життя населення, споживчий ринок), їх значення та розвиток в Україні. Проблеми і перспективи розвитку соціальної сфери, її вплив на розвиток економіки країни.

Україна і світове господарство Зовнішні економічні зв'язки України. Поняття про світове господарство та міжнародний поділ праці. Міжнародний поділ праці та світова торгівля. Форми міжнародного співробітництва. Обсяги і структура зовнішньоекономічних зв'язків.

Географія зовнішньої торгівлі України. Значення зовнішніх економічних зв'язків в господарстві країни. Міжнародні організації. Інтеграція України в світову економіку. Вплив процесів глобалізації на господарство України.

Територіальний поділ України. Економіко-географічний поділ України. Територіальне розмаїття природи, економіки і населення передумова територіального поділу України. Поняття про економічний район та його основні ознаки. Мережа економічних районів в Україні, критерії їх виділення та спеціалізація.

План вивчення економіко-географічного району: склад території, економіко-географічне положення, природні умови і ресурси, особливості господарського комплексу та найбільші міста. Донецький, Придніпровський, Північно-Східний, Столичний, Центральний, Подільський, Північно-Західний, Карпатський, Причорноморський економічні райони, їх коротка характеристика.

Географія своєї області. Географічна характеристика своєї області. Особливості географічного положення та його вплив на господарську спеціалізацію. Природні умови і ресурси області, їх оцінка.

Географічні назви своєї області чи автономної республіки в минулому і нині. Особливості топоніміки своєї місцевості.

Історія заселення території. Населення і трудові ресурси. Демографічна ситуація. Найбільші міста. Адміністративні райони. Загальна характеристика

господарства. Промисловість. Сільське господарство. Транспорт. Особливості культури і побуту місцевого населення. Проблеми і перспективи розвитку.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ГЕОГРАФІЯ СВІТУ

Предмет соціально-економічної географії світу. Історико-географічні регіони світу. Джерела географічних знань. Методи економіко-географічних досліджень. Видатні економ-географи світу.

Політична карта світу. Сучасна політична карта світу. Відмінність понять «країна», «держава», «залежна країна», «колонія». Класифікація країн за формою правління. Форми адміністративно-територіального устрою. Відмінності федеративних держав.

Політичні та економічні системи країн. Типологія держав.

Етапи формування політичної карти світу.

Міжнародні організації, їх функціональний і просторовий розподіл. Загальнополітичні (ООН, Рада Європи, Європейський Парламент, СНД) та спеціальні (Європейський союз, НАТО, ЮНЕСКО, ФАО та ін.) організації.

Населення світу. Кількість населення. Відтворення населення. Демографічні процеси і демографічна політика.

Міграційні процеси і міграційна політика держав. Причини та проблеми зовнішніх міграційних потоків.

Мовний і етнічний склад населення. Найпоширеніші мовні сім'ї і групи.

Релігія як явище культури. Світові релігії. Виникнення і сучасне поширення релігійних вчень.

Соціальна і професійна структура населення. Трудові ресурси. Проблеми зайнятості і безробіття.

Взаємодія суспільства і природи. Світові природні ресурси. Географічне середовище як сфера взаємодії суспільства і природи.

Світові природні ресурси. Ресурсозабезпеченість. Природокористування: раціональне і нераціональне. Географія світових природних ресурсів: мінеральних, земельних, лісових, водних, Світового океану, рекреаційних.

Світове господарство. Сучасне світове господарство. Міжнародний географічний поділ та інтеграція праці. Етапи формування світового господарства. Поняття «НТР» та її основні риси. Світове господарство в період НТР, вплив на галузеву структуру та територіальну організацію виробництва.

Промисловість. Географія основних галузей промисловості світу (енергетика, металургія, машинобудування, хімічна промисловість, лісова і деревообробна промисловість, легка промисловість, харчова промисловість).

Світове сільське господарство: значення, внутрішньогалузева структура, міжгалузеві зв'язки, аграрні відносини. Найбільші сільськогосподарські райони.

Географія світового транспорту.

Зовнішні економічні зв'язки.

Міжнародний туризм.

Глобальні проблеми людства. Поняття про глобальні проблеми людства (війни і миру, екологічну, сировинну і енергетичну, голоду, боротьби із злочинністю, тероризмом, хворобами віку). Роль світової громадськості у їх розв'язанні.

Регіони та країни світу. Країни Європи. Загальна характеристика регіону, його склад. Населення, міста. Характеристика господарства країн та значення інтеграційних процесів у його формуванні.

ФРН. Географічне положення. Населення і міста. Особливості сучасного розвитку господарства країни. Промисловість. Сільське господарство. Інфраструктура.

Велика Британія. Особливості ЕГП, вплив його на розвиток країни. Населення, міста. Характерні риси розвитку економіки індустріальної держави. Значення зовнішніх економічних зв'язків.

Франція. Особливості ЕГП. Населення і міста. Провідні галузі господарства.

Італія. Особливості ЕГП країни, вплив його на розвиток господарства. Населення, міста. Галузева структура господарства країни, її територіальні відмінності.

Держави-сусіди України.

Особливості ЕГП країн. Населення, демографічні проблеми. Сучасний стан економіки країн. Галузева структура господарства, їх територіальні відмінності. Зв'язки країн-сусідів з Україною.

Країни Азії. Загальний огляд. Склад регіону. Різноманітність країн. Особливості господарства. Роль країн Азії в світі. Регіон перехрестя важливих морських комунікацій. Туризм.

Японія. ЕГП, історико-культурні особливості країни. Особливості населення країни. Роль НТР в економіці Японії. Галузева і територіальна структура господарства. Спеціалізація країни в світовому господарстві. Зовнішньоекономічні зв'язки.

Китай. Особливості розселення, демографічна політика і трудові ресурси Китаю. Особливості економічної політики Китаю, галузі міжнародної спеціалізації. Особливості галузевої структури господарства. Зовнішні економічні зв'язки. Відмінності між Західним і Східним Китаєм; концентрація промислового і сільськогосподарського виробництва в Східному Китаї.

Індія. Культурно-історичні особливості країни. Природні умови і ресурси. Розміщення населення і господарства. Роль країни в регіоні та світі.

Країни Північної Америки. Склад території. Особливості економіко-

географічного положення. Сторінки освоєння регіону та формування території США і Канади. Роль переселенців у розвитку економіки регіону. Українська діаспора Канади і США.

США. Найбільша за економічним потенціалом та політичним впливом країна сучасного світу. Населення: закономірності зростання, етнічний склад, трудові ресурси, соціальна структура суспільства. Процеси урбанізації. Галузева та територіальна структура господарства, галузі міжнародної спеціалізації. Найбільші промислові та сільськогосподарські райони. Специфіка зовнішніх економічних зв'язків США.

Канада. ЕГП. Особливості розміщення населення. Українці в Канаді. Найбільші міські агломерації. Господарство Канади. Роль країни в міжнародному географічному поділі праці.

Країни Латинської Америки. Центральна та Південна Америка. ЕГП та склад території. Політична карта. Різноманітність країн (за розмірами, території, кількістю населення, адміністративно-територіальним устроєм, формою правління, рівнем економічного розвитку тощо). Особливості населення. Основні риси географії сільського господарства, промисловості, транспорту. Екологічні проблеми. Участь регіону в міжнародному географічному поділі праці.

Країни Африки, Австралії та Океанії. Загальний огляд. Склад території. Різноманітність країн. Історія формування політичної карти. Характерні риси населення, форм і розселення та урбанізації в країнах Африки. Природно-ресурсний потенціал та його використання. Особливості територіальної та галузевої структури господарства країн Африки. Найбільші країни.

Австралія. Особливості розміщення населення, найбільші міські агломерації. Особливості економічного розвитку. Географія промисловості, сільського господарства, транспорту. і ресурсів. Етнічна карта регіону.

Океанія. Специфіка ЕГП. Роль Нова Зеландія і острівні країни Тихоокеанського регіону. Політична карта. Особливості розвитку малих острівних держав.

Всесвітні економічні відносини. Форми всесвітніх економічних відносин. Інтернаціоналізація, інтеграція, інформатизація та глобалізація як найважливіші тенденції розвитку світового господарства.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ТА ВМІНЬ ВСТУПНИКІВ НА СПІВБЕСІДІ З ГЕОГРАФІЇ

Співбесіда з географії за освітнім рівнем «Бакалавр» в Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького передбачає перевірку теоретичних знань вступників.

На співбесіду відводиться 30 хв.

Критерії оцінювання

Бали	Характеристика відповідей абітурієнта на питання
1-2 б.	Відповіді на питання носять розрізнені уявлення з предмета. Абітурієнт не усвідомлює змісту питання завдань, наявна повна відсутність уміння міркувати.
3-4 б.	Відповіді на питання носять фрагментарний характер, характеризуються відтворенням знань на рівні запам'ятовування. Абітурієнт поверхово володіє умінням міркувати, його відповіді відтворюють близько половини знань навчального матеріалу.
5-7 б.	Відповіді на питання логічно відтворюють знання фактичного навчального матеріалу. Абітурієнт демонструє логічне міркування, достатньо володіє навчальним матеріалом.
8-10 б.	Відповіді на питання свідчать про володіння набутими знаннями і розуміння географічного матеріалу. Абітурієнт володіє глибокими знаннями з предмета.

ЛІТЕРАТУРА

1. Атлас з географії України для 8-9 класу. «Інститут передових технологій». 2006. – 35 с.
2. Баран В.Д., Козак Д.Н., Терпиловський Р.В. Походження слов'ян. – К., 1991.
3. Барановський М.О. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник. – Ніжин: Вид-во НДПУ імені Миколи Гоголя, 2005.
4. Влах М.Р. Географія населення: словник-довідник. – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2005. – 241 с.
5. Влах М.Р. Особливості географії середньовічного періоду (IV–XV ст.): текст лекції з курсу «Історія географії для студентів географічного факультету денної і заочної форми навчання». – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 1999. – 21 с.
6. Вовк Ф. Антропологічні особливості українського народу. – К., 1994. – 85 с.
7. Грушевський М. Історія України-Руси. – Т. I. – К., 1991. – 648 с.
8. Гудзеляк І. Географія населення: Навчальний посібник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 232 с.
9. Гунчак Т. Україна. Перша половина ХХ ст. – К., 1993.
10. Дністрянський М.С. Етнополітична географія України: проблеми теорії, методології, практики. – Львів, 2006.
11. Дорошенко Д.І. Нариси історії України. – Львів, 1991.
12. Доценко А.І., Зінич В.Т. та ін. Регіональне розселення в Україні: стан та прогноз. – К., 2007.
13. Залізняка Л. Від склавинів до української нації. – К., 2004. – 256 с.
14. Залізняка Л. Первісна історія України. – К., 1999. – 264 с.
15. Залізняка Л. Походження українського народу. – К., 1996. – 80 с.
16. Книш М.М. Економічна і соціальна географія країн, що розвиваються: Навчальний посібник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – 264 с.
17. Корнус О.Г. Історична географія: навчальний посібник. – Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2013. – 156 с.
18. Масляк П.О. Географія України. – К., 2000.
19. Мезенцева Н.І., Мезенцев К.В. Суспільно-географічне районування України. – К., 2000.
20. Олійник Я.Б., Шищенко П.Г., Степаненко А.В., Масляк П.О. Географія: Україна і світ. 2-е вид.; стер. – К. – 456 с.
21. Паламарчук М.М., Паламарчук О.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії. – К., 1998.

22. Петров В. Походження українського народу. – К., 1992. – 192 с.
23. Півторак Г. Українці: Звідки ми і наша мова. – К., 1993. – 200 с.
24. Продуктивні сили економічних районів України / За ред. Б.М. Данилишина. – К, 2000.
25. Смаль І.В. Економічна і соціальна географія України.: Навчальний посібник. – Ніжин: Вид-во Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 2009. – 287 с.
26. Соціально-економічна географія України / За ред. О.І.Шаблія. – Львів, 2000.
27. Федорченко В.К., Дьорова Т.А. Історія туризму в Україні К.: Вища школа, 2002. – 195 с.
28. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник. 2-е вид. – Л.: Світ, 2000.